

הבנת הנקרא

כאשר נפגוש הורה ונשאל אותו, האם בינך סובל מקושי בהבנת הקרא? -התשובה הספונטאנית שלו מסתבר תהיה: "בהבנת הנקרא לא, ממש לא" למרות שידוע גם לו שבנו לא מצליח במיוחד בלימודים. אמנם, יש מעט אמת בתשובתו של אותו הורה, אך לא מדי הרבה אמת, שכן זאת עלינו לדעת, יש את הבנת הנקרא הבסיסית, ויש את הבנת הנקרא העמוקה - היסודית. ואכן יתכן שההורה צודק שבנו בסדר בהבנת הנקרא הבסיסית, אך לא בהכרח הבנת הנקרא היסודית. בכתבה זו נשתדל לעמוד על מהותה של הבנת הנקרא זו - היסודית. ונרחיב ברצות ה' על ההשלכות שלה על לימודי קודש בכלל, ולימודי הגמרא בפרט. ואכן, מעט פלא הוא שאין משקיעים ב"חדרים" מספיק תשומת לב לנושא חשוב זה של "הבנת הנקרא", שכן ההתייחסות לכך צריכה להיות לא כאל לימודי חול גרידא, כי אם מכשיר מצווה באופן ישיר של לימודי הגמרא. למותר לציין שהמונח "הבנת הנקרא" בפשטות, מכוון על ספרי סיפורים ועדיין לא על חומר לימודי, וודאי שלא גמרא. וכעת לענייננו: קיימים 3 מודלים בנוגע ל"הבנת הנקרא", נפרט את כולם, ונתחיל מהקל אל הכבד: **מודל א** { כולל בתוכו שלושה פרמטרים לבדיקת הבנת הנקרא, ואלו הם: 1) הבנת הכתוב - לראות שהילד הבין את הנכתב כפשוטו. 2) הבנת בין השורות - זו כבר הבנה עמוקה יותר, שהתלמיד צריך כביכול להשלים בראשו פערים קטנים שלא נכתבו, וככל שהספר ברמה גבוהה יותר, כך הפערים הללו הולכים ומתרחבים. ואמנם, אין שום טעם לכתוב פערים אלו מפורשות בסיפור. ולכן הקורא המיומן והאינטליגנטי נהנה מסגנון ספרות זו, רק שלתלמיד המתקשה בהבנת הנקרא (שלעיתים זה נובע מבעיות קריאה, כפי שנראה בהמשך) זה מאוד קשה עד בלתי אפשרי להשלים פערים אלו בכוחות עצמו. 3) ביקורת זו כבר דרגה עמוקה עוד יותר של הבנה. שהתלמיד הפנים מה שקרה והתחבר לכך, וכעת אוחז בשלב שיש לו מה לומר על מה שקרא, האם זה נכון או לא נכון, מסתבר או לא מסתבר, מדויק או לא מדויק, וכן הלאה. **מודל ב** { כולל בתוכו חמישה פרמטרים. ואלו הם: 1) **אירוע** - שהתלמיד יפנים ויבאר בקצרה את תמצות האירוע שעליו קרא. 2) **רקע** - מה הרקע לאירוע, מה היה לפני כן, מה התקדימים, מה היה המצב בשטח, וכן הלאה. 3) **גיבורים** - מי הם גיבורי הסיפור והדמויות המרכזיות. 4) **זמן** - מתי התרחש הסיפור, ואם זה התרחש בטווח של תקופה, לסדר את האירוע בסדר הנכון, מה קודם למה. 5) **מקום** - היכן התרחש האירוע. ואם מהלך האירוע התרחש במספר מקומות, לציין כל שלב מהסיפור, היכן התרחש. **מודל ג** { כולל בתוכו שישה פרמטרים. ואלו הם: 1) **מסר מרכזי** - שהתלמיד יוכל להביע בקצרה את המסר העיקרי שבסיפור, ולהפרידו מהפרטים הלא רלוונטיים. 2) **עיקר וטפל** - היכולת להבחין בסיפור ולהפריד בין העיקר לטפל. 3) **איתור פרטים** - היכולת לענות על שאלות ממוקדות של שאלות ספציפיות, ואפילו שוליות במהותן. (כלומר: ההבנה הברורה של הקורא האינטליגנטי, אמורה להתבטאות הן בתפיסה של נשמת העניין - הנקודה המרכזית, והן בזיכרון של הפרטים השונים הפחות רלוונטיים). 4) **סיבה ותוצאה** - היכולת להבין את הקשר שבין סיבה לתוצאה, שבגלל פעולה מסוימת, הגיעה התוצאה הזאת והזאת. 5) **אוצר מילים** - אוצר מילים רחב שכמובן כולל את ההבנה המילולית של המילים, וכן אוצר של מילים נרדפות

הבנת הנקרא

וניגודיות. 6) מסר גלוי ומסר סמוי - זו כבר דרגה גבוהה של הבנת הנקרא, בו הקורא קולט לא רק את המסר הרשמי, כי אם גם מסרים נוספים הנלווים לטקסט. (וזה מזכיר לנו מעט את ההגדרה: "בין השורות" של המודל הראשון)

✘ הקשר שבין בעיות קריאה להבנת הנקרא, הוא פשוט וכמעט מובן מאליו, אך ליתר בטחון נרחיב: כאשר ילד שולט היטב במיומנויות הקריאה שהגדרה לכך היא: שהוא לא "עובד קשה" בעת הקריאה, אלא זורם פלוס מינוס, מטבע הדברים הוא יאהב לקרוא, ולכל הפחות לא ישנא לקרוא, אך כאשר לא ילד שולט היטב במיומנויות הקריאה, וכוונתנו במפורש לא על בעיות חמורות כי אם בהחלט לגבי בעיות בינוניות וקלות, הוא כבר מאבד את הטעם בקריאה, מאחר וזה לא זורם, אלא זה "עבודה" בעבורו, וכידוע שיצורי אנוש אינם מחפשים לעבוד קשה. וברגע שהילד לא מרבה לקרוא סיפורים, אוטומטי אינו רוכש אוצר מילים, וסגנון ותהליך של סיפורים, וכך נוצר הפער של הבנת הנקרא בינו לבין בני גילו.

✘ וכעת, לשאלה הבסיסית, מדוע באמת הילד אינו מרבה לקרוא סיפורים? כמובן, לאחר ששללנו את בעיית הקריאה, מסתמן שאחרי הכל זה עניין של אופי, ישנם ילדים פעילים, מוחצנים, האוהבים חיי חברה, או דברים מוחשיים ולא מופשטים. ולכן הם יעדיפו לעסוק במיגון של פעילויות, כגון חיי חברה, רכיבה על אופניים, משחקי פורקן, ושאר משחקים מוחשיים, ולא בקריאה, שזה מופשט יחסית. אך כמובן שעל ההורים להיות ערניים ולהשתדל להשחיל בחכמה, את עניין הקריאה, בכל בית לפי הנתונים שלו: או בשבתות או בבקרים וערבים, וכו'. שכן כאשר מגיל רך הילד יתחיל לקרוא, מיטב הסיכויים שהבנת הנקרא שלו תשתפר ותתקדם, והוא ירכוש אוצר מילים נרחב, וכלים נכונים להפיק משמעות מטקסט.

✘ וכעת נעבור להסבר איך ההתמדה בקריאה ורכישה טובה של מיומנות הבנת הנקרא, ישפיעו לטובה על ההתמודדות של התלמיד בגמרא. ונפרט כמה סיבות: {א} ילד שרגיל לקרוא ואוהב לקרוא סיפורים, זה עוזר לו להכיר מהלך של סיפורים, "להחזיק ראש" עם כמה וכמה פרטים, לעקוב אחרי השתלשלות של דברים ושינוי של דברים, כגון: הגביר שבסיפור נהפך לאביון, והאביון לגביר, וכדומה. וזה מועיל לו כאשר הוא מגיע לגמרא להחזיק ראש ולעקוב אחרי השתלשלות הדינים והתרחישים שבגמרא. {ב} בקריאת סיפורים, הילד רוכש המון "ידע עולם", מושגים וידיעות בתחומים שונים. מובן לכל אחד, שיש המון מושגים שלא ניתנים לרכישה רק מחיי חברה ומשפחה, כי אם מקריאת ספרים. והמושגים שהילד רוכש, יבואו לו לשימוש ישיר בלימוד הגמרא, שכן נניח לשם דוגמא, ילד שקרא סיפורים על ספינות ומעבורות, כאשר ילמד בגמרא על נושא זה, הוא מיד "יתחבר" שכן הנושא מוכר לו, וכן ילד שקרא סיפורים על מרתפים וחביות יין, כאשר הוא ילמד בגמרא על נושאים אלו הוא "יתחבר", וכן הלאה. (ואגב, זו הסיבה שיש הטוענים שילדים צעירים יותר קל להם ללמוד משניות וגמרא מנושאים המוכרים להם, כגון: סוכה, וכדו') וכן בספרים מסוימים, ניתן ללמוד על הווי החיים והמנטאליות בעבר לפני התפתחות הטכנולוגיה, דבר שעוזר מאוד בצורה ישירה ללימוד הגמרא, וכגון: ילד שלומד בגמרא ש"נר שבת" מהותו משום שלום בית,

הבנת הנקרא

אם אינו חש בצורה ברורה וזוכר בבהירות שפעם לא היה חשמל, אינו מבין את מהות העניין. (ומחנך שאינו פדגוג, לא ישים אל ליבו - לעיתים - את הצורך להדגיש נקודה זו.) דוגמא נוספת: ילד שלא יודע שפעם לא היה שעונים, יתקשה במושג של "יום המעונן". וכן הלאה אין ספור דוגמאות. ולסיכום: ילד שה"ידע עולם" שלו דל, יתקשה מאוד בגמרא ללא כל צל של ספק. שכן מעבר לכל הקשיים הטמונים בגמרא; שפה זרה ותחביר קשה, נוסף לו גם הקושי שהנושא זר לו לחלוטין. {ג} ילד המרבה בקריאת ספרים, ובפרט ברמות גבוהות, מפתח באופן תמידי את חוש הדמיון שלו יותר ויותר. וכידוע, בגמרא, חוש הדמיון הוא כלי עזר יעיל ונצרך ביותר, שכן כדי להגיע להבנה פשטנית ועמוקה בגמרא, צריך לראות את הקולות - "דימוי מנטאלי" - לצייר בעיני השכל את השור והפרה עומדים לפנינו, ואת הלווה והמלווה עומדים בבית דין וצועקים. וילד שהדמיון שלו דל ומצומק, יתקשה במשימה בסיסית זו. {ד} אחרון חביב: ילד שבקי בקריאת סיפורים, רוכש עם הזמן, תחושה וכלי מדידה לתחביר נכון, ולשיפוט של תחביר לא נכון, דבר שיועיל לו מאוד בגמרא. הגמרא לעיתים מדייקת דיוקים מלשון המשנה או המקרא ו"בונה" על זה מהלך כל שהוא. אותם ילדים ונערים שאין להם את החוש לתחביר נכון ומורפולוגיה, (מורפולוגיה - הטיית) לא יבינו קטעים כאלו בגמרא. המלמד או האברך יכולים להסביר להם מאתיים פעם, והם לו יקלטו, זה כמו להסביר לעיוור מה זה צבע אדום. פשוט צריך לעבוד בשורש שזה תורת התחביר וכללי מורפולוגיה.

יתר על כן, הילד לומד לזהות היכן טמון ה"עוקץ" שבסיפור, לפעמים בחצי משפט תמים שבסיפור טמון מסר סמוי, והתלמיד שבנוי לזהות "מוקשים" אלו, יקל עליו גם בגמרא לזהות את המילים המשמעותיות. שכן הגמרא בנויה מעצם טבעה ומשורש יסודה באופן כזה שבמספר מילים בודדות בלבד, טמון משמעות של כל שינוי המהלך בסוגיא, כגון: תירוץ, דחייה, וכו'.

נקודה נוספת שילדים שרכשו לעצמם התמדה בקריאת סיפורים מרוויחים: זה העניין של "אוצר מילים", כידוע עפ"י מחקרים יש פער אדיר בין השפה הדבורה לשפה הכתובה. בעוד שבשפה הדבורה יש בין עשרים אלף מילים לשלושים אלף מילים (בעברית), בשפה הכתובה לעומתה יש בין חמישים אלף מילים למאה אלף מילים! השלכה נוספת: העניין של הבעה בכתב, ככל שיש לילד יותר אוצר מילים במוחו, כך ההבעה שלו תהיה יותר עשירה. וכמובן, השלכה נוספת: עניין השגיאות כתיב, ילד שקורא יותר, "מצלם" יותר "תבניות" ופחות טועה באיות.

הבנת הנקרא

במהלך עבודתנו, נתקלים אנו בנערים שלא פתחו ספר קריאה מימיהם, ונאלצים אנו לעודדם להקדיש זמן מה לקריאת ספרים, ע"מ להשלים את הפער שנוצר להם. וברור הדבר אם כן, שנמליץ להורים, אל תמתינו עד ימי הבחרות, ראו בחכמה לגרום לילדיכם לקרוא בשנות החיידר כדי שלא יצטרך לעשות זאת בישיבה.

נסכם את הכתבה: ילד רך שב"ה לא התגלתה אצלו בעיה בהבנת הנקרא, חשוב שההורים יפקחו עין ויגרמו לילד לקרוא הרבה. ילד בגיל מתקדם שכבר התגלתה אצלו בעיה בהבנת הנקרא, בדרך כלל הוא לא יסכים וגם לא יהיה לו כלים נכונים להתחיל לקרוא לבד סיפורים, ויזדקק להגיע להוראה מתקנת. ולסיום - עצה אישית מכותב השורות - למורים פרטיים, אם יש לכם תלמיד שמתקשה משמעותית בגמרא, תתחילו מהשורש: תקדישו שליש מזמן השותפות להבנת הנקרא וכללי תחביר, ותראו שבתוך תקופה סבירה יהיה שינוי משמעותי לטובה, בס"ד. **בהצלחה!**